

Thomas AQUINAS

Yasa Üstüne Bir Tez*

Soru 90

Yasanın Özü

İmdi eylemlerin dışsal ilkelerini düşünmeliyiz. Kötülüğe yönlendiren dışsal ilke eytandır, ki onun çekiciliklerinden söz ettik.... Fakat iyiliğe yönlendiren dışsal ilke Tanrı'dır, ki O Kendi yasası aracılığıyla bize özetir ve Kendi lütfüyle bize yardım eder: Dolayısıyla ilk olarak yasadan söz etmeliyiz; ikinci olarak lütuftan.

Yasayla ilgili olarak bunları ele almalıyız—(1) Genel olarak yasanın kendisi; (2) Yasanın parçaları. Genel anlamda yasayla ilgili olarak üç nokta üzerinde durmalıyız: (1) Yasanın özü; (2) Yasa çetileri; (3) Yasanın etkileri.

İlk başlık altında dört konu incelenebilir: (1) Yasanın akla ait bir şey olup olmadığı, (2) Yasanın amacı, (3) Yasanın nedeni, (4) Yasanın yürürlüğe konması.

Birinci madde: Yasa akla ait bir şey midir?

... Emretmek ve yasaklamak yasaya aittir. Fakat emretmek akla aittir.... Dolayısıyla, yasa akla ait bir şeydir.

... Yasa insanı eyleme teşvik eden veya eylemekten alı koyan bir kural ve eylem ölçütüdür; çünkü *lex* (yasa), bir kişinin eylemini başlıktan, *ligare* (bağlamak) sözcüğünden gelir. İmdi insan eylemlerinin kuralı ve ölçütü, yukarıda anlatılanlardan da açıkça görüldüğü gibi, insan eylemlerinin ilk ilkesi olan akıldır, çünkü Filozof'a göre, eylemle ilgili her konuda ilk ilke olan amaca yönlendirme ilkesi akla aittir (*Phys.* ii.9.200a22)....

Yasa bir çetiler kural ve ölçüt olduğundan, bir eylemde iki şekilde kendini gösterir. İlk olarak, tedbir alan ve yöneten eylemde ve bu aklın bir özelliği olduğundan, bu nedenle yasa sadece akıldadır. İkinci olarak, önlem alınan ve yönetilen eylemdir. Bu şekilde, yasa bir yasa nedeniyle bir eyleme ilimi olan her eylemdir, ki böylece bir yasadan kaynaklı her eylem ilime özü itibarıyla olmasa bile, katılımı nedeniyle yasa denilebilir....

* St. Thomas Aquinas, *On Law, Morality, and Politics* (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1988).

Akıl harekete geçirme gücünü, yukarıda belirtildiği gibi, iradeden alır, çünkü akıl iradenin amacının adanmış olduğu şeylerle ilgili emirler verir. Fakat iradî olarak emredilen şeyin yasa niteliğinde olması için aklın herhangi bir kuralıyla uyum içinde olması gerekmektedir. Ve “egemenin iradesi yasa gücüne sahiptir” ifadesi bu anlamda anlaşılmalıdır; aksi takdirde egemenin iradesi yasadaki çok yasadışı niteliği taşıır.

İkinci madde: Yasa her zaman kamu yararına mı yöneliktir?

... Yasa insan eylemlerinin ilkesi olan şeydedir çünkü yasa onların [insan eylemlerinin] kuralı ve ölçütüdür. İmdi akıl insan eylemlerinin bir ilkesi olduğu undan, aklın kendisinde başka her şeyin ilkesi olan bir şey vardır: bu nedenle yasa temel olarak bu ilkeye dayanmalıdır. İmdi pratik aklın konusu olan pratik meselelerdeki ilk ilke en son amaçtır ve insan hayatının en son amacı, yukarıda belirtildiği gibi, saadet veya mutluluktur. Sonuç olarak, yasa mutlaka temel olarak mutlulukla olan ilgisini göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, her parça, mükemmel olmayanın mükemmel adanması gibi, bütüne adandıktan ve bir adam mükemmel bir toplumun bir parçası olduğu undan, yasa mutlaka evrensel mutluluğa olan ilgisini uygun bir biçimde hesaba katmalıdır. Bu nedenle, Filozof, hukukî konularla ilgili yukarıda ki tanımında hem mutluluktan hem de siyasî yapıdan söz etmektedir, çünkü Filozof “mutluluğu ve onun siyasal yapıdaki kısmını üretmeye ve korumaya uyarlanmış hukukî düzenlemelere” âdil dediğini söylemektedir (*Eth.* v.1.1129b17) çünkü devlet, Filozofun *Politika i.*'de belirttiği gibi, mükemmel bir topluluktur.

İmdi her cinsten temel olarak ona ait olan başka kalarının ilkesi vardır, ve başka kaları o şeye tabi olarak o cinsten olurlar; buna göre, sıcak şeyler arasında başka ta gelen ateş, karı ve cisimlerde sıcaklığın nedenidir, ve bu cisimlere ateşten pay aldıkları sürece sıcaktır denir. Sonuç olarak, yasa temel olarak kamu yararına adandıktan, bireysel çalıyla ilgili başka herhangi bir kural, kamu yararına ilgisiz olmadığı sürece, yasa niteliğini kesinlikle taşımalıdır. Dolayısıyla, her yasa kamu yararına adanır.

Üçüncü madde: Herhangi bir insanın aklı yasa yapmaya yeterli midir?

... Bir yasa, deyim yerindeyse, ilk olarak ve her şeyden önce kamu yararına uygun düzeni düzenler. İmdi kamu yararı için bir şey emretme yetkisi ya bütün halka ya da bütün halkın vekili olan birisine aittir. Ve dolayısıyla yasa yapma yetkisi ya bütün halka ya da bütün halkın iyiliğini düzenleyen tüzel bir kişiye aittir, çünkü bütün diğer meselelerde herhangi bir şeyin bir amaca yönlendirilmesi bu amacın ait olduğu her kimse onu ilgilendirir.

Dördüncü madde: Yasanın ilân edilmesi gerekli midir?

... Bir yasa, bir kural ya da önlem aracılığıyla diğerlerine uygulanır. Yani bir kural ya da önlem kural ile yönetilen ve önlenilene uygulanarak yürürlüğe konur. Dolayısıyla, bir yasanın yasaya uygun ve layık gücünün olması için, o yasayla yönetilecek olanlara uygulanmalıdır. Böyle bir uygulama onlara yasanın ilan edilerek bildirilmesiyle gerçeklik kazanır. Bu nedenle, yasanın başka layık gücünü elde etmesi için ilan edilmesi gereklidir.

Böylece önceki dört maddeden, yasanın tanımı çıkarılabilir, ve yasa aklın kamu yararı için toplumun çıkarlarını düzenleyen biri tarafından yapılan ve ilan edilen bir emirden başka bir şey değildir.

Soru 91

Çe itli Yasa Biçimleri

İmdi çe itli yasa biçimlerini dü ünmeliyiz ki bu ba lık altında altı ara tırma konusu vardır: (1) Ebedî yasa var mıdır, yok mudur? (2) Tabiî yasa var mıdır, yok mudur? (3) nsanî yasa var mıdır, yok mudur? (4) Kutsal yasa var mıdır, yok mudur? (5) Tek bir Kutsal yasa mı yoksa birkaç Kutsal yasa mı vardır? (6) Günah yasası var mıdır?

Birinci madde: Ebedî yasa var mıdır?

... Yasa mükemmel bir toplumu yöneten bir hükümdarın yaptığı pratik aklın bir emriden ba ka bir ey de ildir. İmdi, dünyanın kutsal tanrı tarafından yönetildi ini varsaydı ımızda, ilk kısımda belirtildi i gibi, bütün evrenin kutsal akıl tarafından yönetildi i apaçık olarak görülür. Bu nedenle, eylerin Tanrı, evrenin Hükümdarı, tarafından yönetildi i dü ünçesinin kendisi bir yasa niteliindedir. Ve kutsal aklın eyleri kavrayı ı, Pr. 8:23'e göre, zamana tabi olmayıp fakat sonsuz oldu undan, bu nedenle bu tür bir yasaya ebedî [yasa] denilmelidir.

İkinci madde: çimizde Tabiî yasa var mıdır?

... Bir kural ve önlem olarak yasa bir insanda iki ekilde olabilir: ilk ekilde kural koyan ve önlem alanda olarak; di er ekilde kural konulan ve önlem alınanda olarak, çünkü bir eye o eye kural ve önlemin bir parçası oldu u sürece kural konulup önlem alınır. Dolayısıyla, kutsal ilâha tabi eyler ebedî yasa ile yönetilip, ona göre yasaklandı ndan, yukarda belirtildi i gibi, kendileri üzerine damgalandı ı sürece, ebedî yasanın bir parçası olan bütün eylerin uygun eylem ve amaçlara yönelece i apaçıktır. İmdi di er eylerden ba ka, rasyonel bir yaratık, kendisi ve ba kaları için tedbirli davranarak ilâhın bir parçası oldu u sürece, kutsal ilâha tam olarak tabidir. Böylece rasyonel bir yaratık, onun aracılı ıyla kendisine uygun eylem ve amaca do ru do al bir e ilim içine girdi i ebedî akıldan pay alır, ve ebedî yasanın rasyonel yaratı a bu katılımına tabii yasa denir....

Üçüncü madde: nsan yasası var mıdır?

... Yasa pratik aklın bir emridir. İmdi aynı i lemin hem pratik hem de spekülâtif akılda yer aldı ı görülecektir, çünkü her biri ilkelerden sonuçlara do ru ilerliyor, yukarda belirtildi i gibi. Buna göre, nasıl spekülâtif akılda do al olarak bilinen ve ispatlanamaz-apaçık ilkelerden çe itli bilimlerin vardı ı sonuçları, ki bunların bilgisi do u tan de il fakat sonradan aklın çabalarıyla elde edilir, çıkarıyorsak, aynı ekilde, tabiî yasanın kurallarından, genel ve ispatlanamaz-apaçık ilkeler olarak, insan aklının bazı konularının daha özel bir belirlenime do ru ilerlemesine gerek oldu u sonucunu çıkarabiliriz. Bu insan aklı tarafından tasarlanan özel belirlenimlere, yasa olmanın di er ko ulları da yerine getirilmi se, insan yasaları denir....

Dördüncü madde: Kutsal yasaya gerek var mıydı?

... Tabii ve insan yasalarına ek olarak, insan davranı mını yönlendirmek için kutsal yasaya da gerek vardır. Bunun dört nedeni vardır. İlk olarak, insan yasa aracılığıyla en son amacı do rultusunda nasıl uygun davranı larda bulunması konusunda yönlendirilir. Ve, aslında, insan kendi do al yeteneklerine uygun olandan ba ka bir amaca adanmamı sa, tabii yasa ve ondan çıkarılan insanî yasa dı nda insan için akıl

açısından ba ka bir yönlendirmeye gerek yoktur. Fakat insanın do al yetenekleriyle orantısız olan ebedî mutlulu a adanması, yukarda belirtildi i gibi, dolayısıyla, do al ve insan yasası yanında insan, amacına Tanrı tarafından verilen bir yasa aracılı ıyla yönlendirilmelidir.

kinici olarak, insan yargısının özellikle ampirik ve özel konulardaki belirsizli i nedeniyle, farklı insanlar insan eylemi üzerinde farklı yargılarda bulunur, ki bundan farklı ve zıt yasalar hâsıl olur. nsanın ne yapması gerekti i ve neden kaçınması gerekti ini kesin olarak bilebilmesi için, Tanrı tarafından verilen bir yasa ile uygun davranı lara yönlendirilmesi gereklidir, çünkü böyle bir yasa hata yapmaz.

Üçüncü olarak, insan yargılamada yeterli oldu u konularda yasa yapabilir. Fakat insan gizli olan iç meseleler hakkında de il, sadece görünü e ait dı meseleler hakkında yargıda bulunma yeterlili ine sahiptir ve ancak erdemin mükemmelli i için, insanın her iki eylem türünde de do ru davranması gerekir. Sonuç olarak, insan yasası içsel eylemleri yeterince biçimlendirip yönlendiremez ve bu amaç için bir kutsal yasa gereklidir.

Dördüncü olarak, Augustine'in söyledi i gibi (*De Lib. Arb.* . 5.), insan yasası tüm kötü fiilleri cezalandırıp yasaklayamaz, çünkü bütün kötülüklerden kurtulmak isterken, pek çok iyi eyi de ortadan kaldıracak ve insanlar arası ileti im ve etkile im için gerekli olan kamu yararının artırılmasını engelleyecektir. Dolayısıyla hiç bir kötülü ün yasaksız ve cezasız kalmaması için, onun aracılı ıyla tüm günahların yasaklandı ı kutsal yasanın egemenli ine ihtiyaç vardır.

Soru 93

Ebedî Yasa

kinici madde: Ebedî yasa herkes tarafından bilinir mi?

... Bir ey iki ekilde bilinir: birincisi kendinde ey olarak; ikincisi, kendisine benzerli in göründü ü o eyin etkisi olarak; böylece güne in özünü göremeyen biri onu ı nlarıyla bilebilir. Öyleyse Tanrı'nın özünü gören kutsal ki iler dı nda kimse ebedî yasayı kendinde ey olarak bilemez. Fakat her rasyonel yaratık az ya da çok onu yansıdı ı eyde bilir. Çünkü do rulu un her türlü bilgisi, Augustine'in dedi i gibi (*De Vera Relig.* xxxi.), de i mez gerçeklik olan ebedî yasanın bir tür katılımı ve yansımadır. imdi bütün insanlar gerçekli i, en azından tabii yasanın ortak ilkelerini, belli bir ölçüde bilir, ve di er eylerle ilgili olarak, insanlardan bazıları biraz daha çok, bazıları biraz daha az gerçekli in bilgisine sahiptir, ve bu açıdan ebedî yasanın da az ya da çok bilgisine sahiptir.

Üçüncü madde: Her yasa ebedî yasadandır mı çıkarılır?

... Yasa eylemleri belli bir amaca yönlendiren bir çe it planı ifade eder. imdi her nerede birbirine adanmı , harekete geçirici eyler varsa, ikinci hareket ettirici güç birinci hareket ettiriciden çıkarılmalıdır, çünkü ikinci hareket ettirici ilkiyle harekete geçirilene kadar hareket etmez. Aynı eyi yönetenlerde de görürüz ki böylece ikinci derecedeki yöneticilerin yönetme planı ba yöneticiden çıkarılır; dolayısıyla belli bir durumda ne yapılaca ının planı kralın emrinden dü ük dereceli yöneticilere aktarılır ve tekrar sanatta, sanatla ne yapılaca ının planı ba zanaatkârdan (ustadan), el eme i i çisi olan çıraklara aktarılır. Öyleyse ebedî yasa Ba Hükümdarın yönetme planıdır, dü ük

dereceli yöneticilerin bütün yönetim planları ebedî yasadan çıkarılmalıdır. Fakat bu dü ük dereceli yöneticilerin planlarının hepsi ebedî yasaya ek olarak var olan ba ka yasalardır. Dolayısıyla, bütün yasalar do ru akıldan bir pay aldıkları sürece, ebedî yasadan çıkarılırlar....

Soru 94

Tabîî Yasa

imdi tabîî yasayı ele almalıyız ki onunla ilgili olarak altı ara tırma konusu vardır: (1) Tabîî yasa nedir? (2) Tabîî yasanın ilkeleri nelerdir? (3) Bütün erdemli eylemleri tabîî yasa mı emreder? (4) Tabîî yasa hepsinde aynı mıdır, yoksa aynı de il midir? (5) Tabîî yasa de i tirilebilir mi, de i tirilemez mi? (6) Tabîî yasa insanın yüre inden çıkarılabilir mi, çıkarılamaz mı?

İkinci madde: Tabîî yasa birkaç tane ilkeye mi, yoksa sadece bir tane ilkeye mi sahiptir?

Tabîî yasanın ilkeleri pratik akıl için ilk ispat ilkeleri spekülâtif akıl için ne ise odur çünkü her ikisi de apaçık ilkelerdir. İmdi bir eyin iki ekilde apaçık oldu u söylenir: birincisi kendinde ey olarak; ikincisi bize ili kisi içinde. Herhangi bir önerme, yüklemi özneyi içeriyorsa, kendinden apaçıktır denir, öznenin tanımını bilmeyen biri için böyle bir önerme apaçık olmasa bile bu böyledir. Örne in, “nsan rasyonel bir varlıktır” önermesi do ası gere i apaçıktır, çünkü “insan” diyen bir ki i aynı zamanda “rasyonel bir yaratık” demi olur, ve ancak insanın ne oldu unu bilmeyen biri için bu önerme apaçık de ildir. Buna göre, Boethius’un (*De Hebdom.*) söyledi i gibi, belli aksiyomlar ya da önermeler evrensel olarak herkes için apaçıktır ve böyle önermelerin terimleri herkesçe bilinir, “Her bütün parçasından büyüktür” ve “E it ve aynı eyler birbirine e tir” gibi. Fakat bazı önermeler sadece bu önermelerin terimlerinin anlamını anlayan akıllı insanlar için apaçıktır; buna göre mele in bir vücut olmadı mı anlayan birisi için mele in, çevresi tanımlı bir biçimde bir yerde olmadı ı apaçıktır, fakat bu e itilmemi ler için apaçık de ildir, çünkü onlar bunu kavrayamazlar.

İmdi evrensel olarak kavranan eylerde belli bir düzen bulunur. Çünkü her eyden önce bir insan neyi kavransa kavrasın onda olan ey kavranabilen “varlıktır.” Bu nedenle ilk apaçık ilke “varlık” ve “hiçlik” kavramlarına dayanan, aynı ey aynı anda onaylanıp reddedilemez ilkesidir ve di er bütün ilkeler bu ilkeye dayanır, *Metafizik IV*’te belirtildi i gibi. İmdi nasıl “varlık” kavranan ilk ey ise, “iyi” de eyleme yönelik olan pratik aklın ilk olarak kavradı ı eydir, çünkü her birey iyi sanılan bir amaç için eylemde bulunur. Sonuç itibarıyla, pratik aklın ilkesi iyi kavramına dayanır, yani iyi her eyin ardında ko tu u eydir. Dolayısıyla, yasanın ilk kuralı udur, iyi yapılacak ve ortaya çıkarılacak ve kötünden kaçınılacaktır. Tabîî yasanın di er bütün kuralları buna dayanır ki böylece pratik aklın do al bir biçimde insan için iyi (ya da kötü) olarak kavradı ı her ne ise yapılacak veya kaçınılacak bir ey olarak tabîî yasaya aittir.

yi, bir amaç ve kötü bunun zıddı bir do aya sahip oldu undan ancak, insanın do al e ilimi oldu u her ey akıl tarafından do al bir biçimde iyi olarak ve dolayısıyla amaç nesnelere olarak, ve kar ıtları da kötü olarak, ve kaçınılması gerekli objeler olarak kavranır. Bu nedenle tabîî yasanın kurallarının düzeni do al e ilimlerin düzenine uygundur. Çünkü insanda her eyden önce bütün varlıklarla ortak olarak sahip oldu u do aya uygun olarak iyiye do ru bir e ilim vardır; her varlık do asına uygun olarak kendi benli ini korumayı amaçladı ı sürece ve bu e ilim nedeniyle, insan hayatını

koruma ve engelleri amaçları her ne ise o tabii yasaya aittir. İkinci olarak, insanda diğer hayvanlarla paylaşılması da ası gereği, kendi özeline ait eylemlere yönelik bir eylem vardır.... Üçüncü olarak, insanda aklının uyumlu olması gereği, iyiye doğru bir eylem vardır; buna göre insan Tanrı hakkında doğruyu bilmeye ve toplumda yer amaya yönelik doğal bir eyleme sahiptir ve bu açıdan bu eyleme ait her ne varsa tabii yasaya aittir; örneğin, ihmalkârlıktan sakınmak, birlikte yer almak zorunda olduklarına karşı kusur işlemekten kaçınmak ve yukarıda sözü edilen eylemlerle ilgili bazı eylemler.

Üçüncü madde: Tüm eylemler tabii yasa tarafından emredilir mi?

... Erdemli eylemlerden ikisi şekilde söz edebiliriz: Birincisi, erdemli bir yönü olarak; ikincisi, uygun türleri altında düşünülen ve bu eylemler olarak. Öyleyse, erdemli olduğu düşünülen erdemli eylemlerden söz edersek, bütün erdemli eylemler tabii yasaya aittir. İnsanın doğru asına uygun olarak eylem gösterdiği her eylemin tabii yasaya ait olduğu söz etmiştik. İmdi, her eylem biçimine uygun bir eylem ve doğal bir eylem gösterir: buna göre, ateşi verme eylemi ilimdedir. Rasyonel ruh ta insanın uygun biçimi olduğu için, her insanda akla uygun olarak davranmaya doğal bir eylem vardır ve bu erdemli davranıştır. Sonuç olarak, bu şekilde düşünülürse, tüm erdemli eylemler tabii yasa tarafından emredilir, çünkü her insanın aklı ona doğal olarak erdemli davranmayı emreder. Fakat erdemli eylemlerden kendi içinde düşünüldüğü haliyle söz edersek, yani onların kendine has türlerinde, o zaman bütün erdemli eylemler tabii yasa tarafından emredilmez; erdemle yapılan pek çok eylem de ahlakta bir eylem göstermez, fakat aklın aratırması sayesinde bu eylemler refaha ulaştırılan eylemler olarak kefedilmiştir.

Dördüncü madde: Tabii yasa bütün insanlarda aynı mıdır?

... Tabii yasaya ait olan eylemler insanın doğal olarak eylem gösterdiği eylemlerdir, ve bunlar arasında, insanın akla uygun davranma eylemi göstermesi yerindedir. İmdi, aklın eylemi, *Phys. I*'de belirtildiği gibi, ortak olandan özel olana doğrudur. Spekülatif akıl, ancak, bu bakımdan pratik akıldan farklı bir konumdadır. Çünkü spekülatif akıl temel olarak, olduklarından bazı türleri olmayan, [mantıksal açıdan] gerektirilen eylemlerle ilgilendiğinden, onun verdiği sonuçlar, evrensel ilkeler gibi, istisnasız doğruyu içerir. Pratik akıl, öte yandan, insan eylemleri ile ilgili ampirik konularla ilgilenir, ve sonuç olarak, genel ilkelerde bir [mantık] zorunluluk olmasına rağmen, daha fazla detaya indikçe, hatalarla daha sık karşılaşırız. Buna göre, spekülatif konularda doğrudur bütün insanlarda aynıdır, hem ilkeler hem de sonuçlarla ilgili olarak; sonuçlarla ilgili doğrudur herkes tarafından bilinmeyip sadece ortak kavramlar denilen ilkelerle ilgili doğrudur bilinse de. Fakat eylemlerle ilgili konularda, doğrudur ya da pratik düzgünlük detayda herkes için aynı değildir fakat sadece genel ilkelerle ilgili olarak [aynılıktan söz edilebilir], ve detayda aynı düzgünlük olduğu için, bu herkes tarafından eylem olarak bilinmez.

Dolayısıyla, açıktır ki, ister spekülatif ister pratik aklın genel ilkeleri olsun, doğrudur doğrudur ya da düzgünlük herkes için aynıdır ve herkes tarafından eylem olarak bilinir. Spekülatif aklın özel sonuçları ile ilgili olarak, doğrudur herkes için aynıdır fakat herkes tarafından eylem olarak bilinmez; buna göre, herkes tarafından bilinmese de, üçgenin üç açısının birlikte iki dik açıya eylem olduğu doğrudur herkes için doğrudur. Fakat pratik aklın özel sonuçlarıyla ilgili olarak, ne doğrudur doğrudur veya düzgünlük herkes için aynıdır, ne de aynı olduğu için herkes tarafından eylem olarak bilinir. Buna göre, herkes için akla uygun

davranmak yerinde ve do rudur ve bu ilkedен, ba kasına emanet edilen mallar sahibine teslim edilmelidir özel sonucu çıkar. imdi bu pek çok durum için do rudur, fakat özel bir durumda bu yaralayıcı olabilir ve dolayısıyla emanette tutulan malları geri vermek akılsızca olur; örne in emanette tutulan malları bu malları ellerinde tutanların ülkesine kar ı sava amaçlı kullanılacaksa. Ve bu ilke detaya indikçe daha da kusurlu bulunur, örne in e er birisi emanetteki malların u ve u garantiyle ya da u ve u ekilde geri verilmesi gerekti ini söylerse; çünkü eklenen ko ul sayısı arttıkça, ilkenin hatalı olma yollarının sayısı artabilir ki böylece de malları geri vermek veya vermemek do ru olmaz.

Sonuç olarak, tabî yasanın genel ilkelerle ilgili olarak, hem düzgünlükle hem de bilgisiyle ilgili olarak, herkes için aynı oldu unu söylemeliyiz. Fakat detaydaki bazı konular, ki bunlar söz konusu genel ilkelerin sonuçlarıdır, pek çok durumda hem düzgünlük hem de bilgileri açısından herkes için aynıdır; ve ancak bazı durumlarda söz konusu ilke belli engeller nedeniyle (tıpkı olu an ve da ilan do al yapıların bazı durumlarda engeller nedeniyle kesintiye u raması gibi) hem düzgünlük hem de bilgi açısından ba arısız olabilir çünkü bazılarında akıl, tutku ya da kötü bir alı kanlık, ya da do anın kötü bir e ilimi nedeniyle yoldan çıkar....

Be inci madde: Tabî yasa de i tirilebilir mi?

... Tabî yasadaki bir de i iklik iki ekilde anla ılabilir. Birincisi, eklenerek. Bu anlamda hiçbir ey tabî yasanın de i tirilmesine engel te kil etmez, çünkü insan hayatının yararı için hem kutsal yasa hem de insan yasalarıyla tabî yasanın üzerine pek çok ey eklenir.

İkinci olarak, tabî yasada bir de i iklik çıkarma yoluyla olması anlamında anla ılabilir ki böylece önceden tabî yasaya uygun olanın böyle olması sona erer. Bu anlamda, tabî yasanın ba langıç ilkelerinin hiç biri de i tirilemez, fakat ikinci derecedeki ilkeleri ki bunlar, belirtti imiz gibi, ba langıç ilkelerinden çıkarılan belli detaydaki yakla ık sonuçlardır, tabî yasa, emretti inin do ru olmayaca ı pek çok durumda de i tirilemez. Fakat tabî yasa nadiren gerçekte en bazı özel durumlarda, yukarda belirtildi i gibi, bazı özel nedenler böyle kuralların uygulanmasını engelledi inde, de i tirilebilir.

Soru 95

nsan Yasası

imdi insan yasasını dü ünmeliyiz ve (1) bu yasa kendi içinde dü ünüldü ünde; (2) yasanın gücü; (3) yasanın de i ebilirli ini ele almalıyız. İlk ba lık altında dört inceleme konusu vardır: (1) Yasanın faydası. (2) Yasanın kayna ı. (3) Yasanın niteli i. (4) Yasanın bölünmesi.

Birinci madde: Yasaların insanlar tarafından düzenlenmesi yararlı mıdır?

... nsan erdem için do al bir yetene e sahiptir; fakat erdemin mükemmelli i insan tarafından bir tür e itim yoluyla elde edilmelidir. Böylece insanın yiyecek ve giysi gibi ihtiyaçlarını kar ılamak için endüstriden faydalandı ını gözlemleriz. Bu eylerin belli ba langıçlarını insan do adan alır, yani aklından ve ellerinden; fakat insan, di er hayvanların sahip oldu u do a tarafından yeterince verilen post ve yiyece e tam olarak sahip de ildir. imdi, insanın e itimle nasıl kendi kendine yeterli hale gelece ini

görmek zordur: çünkü erdem mükemmeliyi temel olarak insanın ve özellikle de eylemlerle itilebilmeye daha uygun gençlerin her şeyin üstünde eylem ilim duydu u gereksiz zevklerden uzak durmasından ibarettir. Sonuç olarak, insan erdem mükemmeliyi ula mak için bu eylemi baskısından almak ihtiyacıdır. İyiyi do aşması gere ki ya da gelenek ya da Tanrı'nın hediyesi olarak erdemli eylemlere eylem gösteren genç insanlarla ilgili olarak, ebeveynlerin nasihat yoluyla verdi i eylem yeterlidir. Fakat bazıları bozuk bir yapıda oldu undan ve kötülü ü eylem gösterdi inden ve sözcüklerle kolayca düzelemeyece inden, en azından onların kötülük yapmaktan uzak durmaları ve di erlerinin huzurunu bozmamaları ve o zamana kadar korktukları için yaptıkları eylemleri alı kanlıkla isteyerek yapmaları ve böylece erdemli olmaları için, kuvvet ve korku yoluyla kötülük yapmalarının önlenmesi gerekmektedir. Ceza korkusuyla zorlayıcı olan bu tür bir eylem yasaların disiplindir. Dolayısıyla, insanın huzur ve erdem sahibi olabilmesi için, yasaların düzenlenmesi gereklidir çünkü Filozofun dedi i gibi (*Polit.* i.13), “nasıl bir insan erdemde mükemmelle irse en soylu hayvan olur, aynı ekilde yasadan ve do ruluktan uzakla ırsa o bütün varlıkların en a a ılı ı olur.” Çünkü insan di er hayvanların yapamadı ı, ehvet duygularını ve eytani tutkularını tatmin etmesini sa layacak araçları aklını kullanarak tasarlayabilir.

İkinci madde: Her insan yasa tabii yasadan mı çıkarılır?

... Augustine'in vurguladı ı gibi (*De Lib. Arb.* i. 5), “âdil olmayan, yasa olarak bile görülmez;” bu nedenle bir yasanın gücü âdil oldu u kadardır. İmdi, insanla ilgili meselelerde bir şey aklın kuralına uygun biçimde do ru olmasına göre âdildir denir. Fakat yukarıda söylenenlerden açıkça görüldü ü gibi, aklın ilk kuralı tabiat yasadır. Sonuç itibariyle, her insan yasa tabiat yasadından çıkarıldı ından, yasanın tabiatı kadar âdildir. Fakat eylem herhangi bir noktada insanın yaptı ı yasa tabiat yasadından ayrılırsa, o yasa artık yasa de il, yasanın çarpık bir halidir.

Soru 96

İnsan Yasasının Gücü

İmdi insan yasaasının gücünü ele almalıyız. Bu baskı altında altı ara tırma konusu vardır: (1) İnsan yasaası toplum için düzenlenmeli mi, düzenlenmemeli midir? (2) İnsan yasaası bütün kötülükleri baskı altına almalı mıdır, almamalı mıdır? (3) İnsan yasaası tüm erdemli eylemleri yönlendirmek için yeterli midir, de il midir? (4) İnsan yasaası insan vicdanını baskılayıcı mıdır, de il midir? (5) Bütün insanlar insan yasaasına tabii midir, de il midir? (6) Bir yasaaya tabii olanlar yasanın sözüne aykırı hareket edebilirler mi, edemezler mi?

Birinci madde: İnsan yasaası bireyden çok toplum için mi düzenlenmeli?

... Bir amaca adanmış her ne olursa olsun, o amaca uygun olmalıdır. İmdi, yasanın amacı kamu yararındır, çünkü Sidore'in dedi i gibi, “Yasa özel çıkar için de il, fakat bütün vatandaşların ortak yararı için düzenlenmelidir.” Bu nedenle insan yasaları kamu yararına uygun olmalıdır. İmdi kamu yararı pek çok şeyi kapsar. Bu sebeple yasalar insanlarla ilgili, nesnelere ilgili ve zamanlarla ilgili pek çok şeyi hesaba katmalıdır, çünkü siyasal bir toplum pek çok ki iden olur ve onun iyili i pek çok eylemle sa lanır; bu toplum kısa bir süre var olmak için de il fakat birbirini takip eden ku aklar boyunca her zaman var olmak için kurulmu tur, Augustine'in söyledi i gibi (*City of God*, xxii.6).

kinici madde: Bütün kötülükleri bastırmak insan yasasına mı aittir?

İmdi, insan yasası ço unlu u erdem açısından mükemmel olmayan belli bir sayıdaki insan için yapılır. Bu nedenle insan yasaları erdemli olanların kaçındı ı bütün kötülükleri yasaklamaz fakat sadece ço unlu un kaçınmasının olanaklı oldu u daha ciddî kötülükleri ve ba kalarını inciten ve yasaklanmadı ı takdirde insan toplumunun korunamayaca ı ba lıca kötülükleri yasaklar; böylece insan yasası cinayet, hırsızlık ve bunun gibi eyleri yasaklar.

Üçüncü madde: nsan yasası bütün erdemli eylemleri emreder mi?

... İmdi erdemın bütün objeleri ya bireyin özel iyili i ya da ço unlu un ortak iyili i için ba vurulan eylerdir; buna göre sebatkârlıkla ilgili eyler ya devletin güvenli i, ya da bir arkada ın hakları için gerçekleştirilir ve aynı ey di er erdemler için de söz konusudur. Fakat yasa, yukarıda belirtildi i gibi, kamu yararına adanmı tır. Bu nedenle, eylemleri yasa tarafından emredilemeyecek bir erdem yoktur. Ancak, insan yasası her erdemli eylemle ilgili emir vermez: fakat sadece kamu yararına hizmet edenlerle ilgili olanları emreder—ya hemen, bazı eyler kamu yararı için do rudan yapılır, ya da dolaylı olarak bir yasa koyucu onun aracılı ıyla vatandaşların adalet ve barı ortak iyisinin gerçekleştirilmesinde yönlendirildi i iyi bir düzene ait bazı eyleri emretti i zaman.

Dördüncü madde: nsan yasası bir insanın vicdanını ba lar mı?

... nsanlar tarafından yapılan yasalar ya âdildir ya da de ildir. E er insanların yaptı ı yasalar âdil ise, onların vicdanını ba layıcıdır, bu nedenle ebedî yasadın çıkarılırlar, *Prov. viii. 15*'e göre: “Benim aracılı ımla krallar saltanat sürer ve yasa koyucular âdil eyleri emreder.” İmdi yasalar hem amaçları, yani kamu yararına adandıklarında, hem düzenleyicileri, yani yapılan bir yasa yasa koyucunun gücünü a madı ında, hem de biçimleri, yani yükler uyruklara oran e itli i ve kamu yararı esas alınarak da ıtıldı ında, açısından âdildir denilir. Çünkü bir insan toplumun bir parçası oldu undan, her bir insan, ne ise ve sahip oldu u ne var ise, topluma aittir; aynı bir parçanın bütün varlı ıyla bütüne ait olması gibi; bu sebeple do a bütünü kurtarmak için parçanın kaybına göz yumar ki böylece [uyruklarına] orantılı yükler yükleyen böyle yasalar âdildir ve vicdanı ba layıcıdır ve hukukî yasalardır.

Öte yandan yasalar iki ekilde âdil olmayabilir: birincisi, yukarıda sözü edilen eylerin zıddı bir biçimde insanın iyili ine kar it olarak—ya amacı açısından, bir otoritenin uyruklarına yük getiren ve kamu yararı yerine kendi hırs ve gururuna hizmet eden yasaları uyruklarına uyguladı ında oldu u gibi, ya da yasayı yapan açısından, bir adamın yetkilerini a an bir yasa yaptı ında oldu u gibi; ya da biçimi açısından, yükler kamu yararını gözetse de, topluma e it olarak da ıtılmadı ında oldu u gibi. Bu gibi eyler yasa olmaktan çok iddet eylemleridir, çünkü, Augustine'in (*De Lib. Arb. i.5*) dedi i gibi, “Âdil olmayan bir yasa, yasa olarak bile görülmez.” Bu nedenle böyle yasalar belki insanın kendi hakkından vazgeçmesine neden olacak bir skandal ya da karma adan kaçınmak için olan durumlar hariç, vicdanı ba lamazlar, Matth. v. 40, 41'e göre: “E er bir adam ... ceketini alırsa, mantonun da onunla gitmesine izin ver, ve her kim ki bir mil yürümeye zorlar seni, onunla iki mil daha fazla git.”

kinici olarak, yasalar kutsal iyiye karıt olarak âdil olmayabilirler; tiranların putperestli i veya kutsal yasaya aykırı olan bir eyi te vik eden yasaları gibi yasalar böyle yasalardır, ve bu türden yasalara hiçbir ekilde itaat etmemelidir....

Altıncı madde: Bir yasaya tabi olan yasanın sözüne aykırı hareket edebilir mi?

... İmdi, yasanın uygulanmasını gözetmek pek çok durumda kamu refahına hizmet eder; ne var ki bazı durumlarda bu çok yaralayıcıdır. Yasa koyucu her bir özel durumu öngöremeyece inden, yasayı dikkatini kamu yararına çevirerek en sık olan eyllere göre biçimlendirir. Bu nedenle bir yasanın uygulanmasının genel refaha zarar verdi i bir durum söz konusu olursa, yasaya uymamalıdır. Örne in, varsayalım ki ku atılmı bir kentte kentin kapılarının kapalı tutulması bir yasa ile emredilmi olsun, bu genel bir kural olarak kamu refahı için iyidir: fakat, e er dü man kenti savunan belli bazı vatandaşların pe indeyse ve kapılar onlara açılmazsa, bu kent için büyük bir kayıp olur, ve dolayısıyla böyle bir durumda, yasa koyucunun göz önünde bulundurdu u kamu yararını korumak için, yasanın sözüne aykırı olarak, kapılar açılmalıdır.

Ancak, e er yasanın sözüne uygunlu unun gözetilmesi, anında bir çözüm gerektiren ani bir risk içermiyorsa, herkesin neyin devlete faydalı neyin faydalı olma- dı nı ifade etmesi uygun de ildir....

Çeviren. Aysel DO AN